

Els barris històrics i el patrimoni comunal

La decadència d'una ciutat, i amb ella la de tot el territori, pot començar des del moment que aquesta relega conceptualment la seva cultura o sobratit de les característiques pròpies i estèsia de la seva espiritualitat per convertir-la en una presència pejorativament folklòrica, quan desvirtua o descarriga la pròpia cultura dels intrínsecs valors ancestrals que han de configurar el futur i la gent ten sola sobre a les innovacions aportades per altres cultures foranes, en un foli problemàtic que pot tendir a sistematitzar-se. El problema és prou general i afecta cultures més universals que la nostra. En el nostre cas, aquesta actitud alienadora que ha estat augurada des d'un exterior interessat i àl·luc impositada en un excés de bona voluntat i de malenès cosmopolitane, pot portar una ciutat a la desfeta. L'errada col·lectiva pot admetre's com a circumstancial però una actitud crítica i intel·ligent ens mena envers una nova presa de posicions consistent en l'avaluació i la transcendència dels valors que ens són pròpia com a poble i, d'arribar a ésser col·lectiva aquesta represa de consciència, la nova actitud nacional porta cap a la reafirmació ciutadana i nacional en la que pot constituir la revolució més constructiva per a un poble.

Què som, què fem i on anem. Vet scr tres preguntes que cal posar al cap de qualsevol plantejament progressista, tres respostes amb les quals cal comptar sempre que vulguem ésser positivament operatius i creatius, marginadors dels híbrids ianques que contribueixen constantment a la malenès cultura d'un poble.

La consideració de presències abstractes que ens singularitzen portaria a llargues consideracions que acabarien per delimitar la nostra personalitat o característiques col·lectives. Ens avemim, moguda per un mòbil concret, a referències a les presències materials que són producte secular de concepcions i d'iniciatives, les que han donat figura i imatge a una Tortosa eterna que, a la fi i sense que ningú no se n'hagués adonat, ha resultat tenir un taló d'Aquil·les. Cent anys de retrocessos ens obliga a reconsiderar, a monar per conquerir la supervivència i per salvar paral·lelament aquelles poblacions que integren la regió històrica de Tortosa.

L'evolució de les ciutats, arreu del món, ha estat sempre regulada en funció del procés, de la renovació tecnològica i de la xarxa de comunicacions. Qualsevol factor, dels esmentats o d'altres d'incidència menor, sempre ha estat condicionat per la responsabilitat ciutadana i per l'apassionament d'alguns, altruista o interessat, però creatiu. En el nostre cas també ha estat decisiva la formació del delta de l'Ebre i l'alteració dels condicionants polítics des de la divisió provincial del 1833, dues accions brutals, natural la primera i provocada la darrera, que han afectat profundament uns sistemes de vida i deturats la perplexa iniciativa tortosina davant la pèrdua d'una motivació primordial, d'una condicionant, d'unes realitats que són estàtiques per a qualsevol ciutat històrica i que a nosaltres ha menat vers la necessitat d'establir una nous destins col·lectius, tot i havent de replantejar els mòbils per a l'exploració de les pròpies fonts de riquesa.

En uns esquemes depriments, amb una estadística que marca la davallada sòcio-política des del 1833, comprovem la paral·lela escalada cultural que supera tots els límits existents i abasta nivells internacionals. Exemples destacats? La llengua catalana amb Pere Labrèria, la política des de Ramon Cebreà a Marell i Domingo, la novel·la amb Antoni Aladell, la poesia amb Tomàs Bellpuig, la colonització del delta des de la clara visió dels capitalistes tortosins, la producció industrial d'elements de la construcció amb Josep A. Santigosa i Ventratón, l'escultura amb Agustí Querol, la recerca científica amb Josep J. Landerer i Jaume Ferran, la pintura amb Casanova i Gimeno, la filosofia amb Joan B. Manyà i Felip Fitarrque, el nacionalisme històric català amb Jaume Tío i Noé, la revolució urbanística entorn a Joan Abril i impulsada per l'alcalde Teodor González... La llista seria inacabable.

La Tortosa materialment decadent i culturalment dinàmica rebria el cop mortal des del 1938. La destrucció física, l'afectació psicològica, l'estroncament intel·lectual, els imperatius impositats per la difícultat supervivència i per la necessitat política d'anorrenament nacional marquen uns temps d'aparent liquidació. Sembla morir tot un passat d'arrels mil·lenàries i no albirar-se un futur, almenys que no fos altre que el de formar una població gita i petita, un racó excèntric de la província administrativa espanyola de Tarragona.

L'efer general era relativament fàcil egles endarrerir i l'estatus comportava una determinada forma de vida, potser més senzilla i natural, de fet més solidària per causa de la identificació de bases comunes ciutadanes. El canvi o evolució ha motivat la pèrdua de la intimitat tradicional que gairebé feia una família de tota una unitat social. Aquell sentiment de col·lectivitat humana o social ha desembocat a un característic tipus de societat individualista que, arreu, ha estat provocat per l'increment de la demografia, per la consegüent transformació en gran metròpoli, pel dinamisme ciutadà, per l'efervescència de la vida moderna... Els factors esmentats, però, no s'han produït a Tortosa on tan sols hem afectat conseqüències negatives del fenomen. L'individualisme ha segut de rel el sentiment de ciutadania, de solidaritat i de compromís polític personal. La cultura, raó i fonament, n'ha esdevingut un termòmetre d'alta precisió: no hem de parlar, doncs, d'una ciutat en crisi sinó d'una societat en letargia que fa rodolar aquella vers la decadència. L'home cal que recobri la seva condició fonamental de ciutadà i, com a tal, que s'alliberi, que netegi l'esperit i la ment de tòpics, que es deixi de mirar el propi melic com si aquest fos el centre o l'única regió del món.

L'aspecte material que ens preocupa, producte inequívoc de l'esmentada perplexitat i letargia, delata els alegres anys 60 i la ciutat, reflectiment de l'estat d'ànim de l'individu, sofreix una profunda mutació mentre que la col·lectivitat esdevé com a impotent per a resoldre la problemàtica urbana al conlunt històric. Aquest aspecte, de repensament típicament urbanístic, comporta un trencament; les comunitats s'havien format i pervisqueren tot formant uns nivells regulats per la configuració geogràfica, uns nuclis amb carrers estrets i íntims, amb activitat pròpia que es manifestava majoritàriament als carrers i a la plaça, amb veïns que gairebé donaven la imatge d'una sola i gran família, la plaça com a cor del barri i un mercat perifèric, amb comerços que ben prop si no s'indpenditzaven dels més importants que se situaven a la rodalia del mercat central, lloja de mar i port fluvial. Totes les ciutats antigues han generat zones d'exemple i totes han trobat la seva convenient rehabilitació per als barris històrics, convertint-los en focus turístics i de comerços, amb intensa activitat i transformats normalment en illes

pestonals, mantenint-hi l'ambient tradicional, la netedat i la intimitat, cases netes i restaurades amb veïns que esdevenen fèlids guardians d'aquest equilibri. Els governs municipals o comuns, doncs, han recordat que les ciutats tenen els seus nuclis històrics, o sigui, que no tan sols estan formades pels exemples.

Tortosa no ha sabut o no ha pogut atendre aquest greu problema, arreu resolt a la nostra Europa, i l'aparent indiferència ens ha fet assistir a un inòbit i veritable transvasament de població: els tortosins, dessatitats, han hagut d'abandonar els barris històrics i han format grans exemples urbans a Penyes-Sant Vicent i el Temple-Sant Llàtzer. Els tortosins recuaven així al dret i aspiració natural de la casa pròpia, a la intimitat del barri amb la seva dilatada família, als condicionaments consuetudinaris que han modelat cada persona, per refusar-se en un pla altitud dintre un eixam humà. Proves fèfents les trobem al barri de Sant Jaume, un dels més importants de la ciutat històrica, el qual ofereix avui un aspecte de ciutat bombardejada amb el seu quasi total desplaçament i les cases enrunant-se. El barri de Remonins, tanmateix, tan lluit com a Call-Jueu, està seguint acceleradament un procés semblant, així com el barri del Castell que és el bressol de la ciutat. Citans vinguts de per tot arreu ocupen les cases abandonades fins que aquestes acaben per enfonsar-se, mentre que la inseguretat personal i el robatori guanyen posicions en el deprimit esperit ciutadà i el veïnat segueix fugint d'aquests barris que són l'adminicció dels visitants i que defineixen Tortosa.

Als principals accessos a la ciutat uns grans cartells informen que Tortosa és una ciutat monumental. Sembla ésser que són molts els tortosins que encara no se n'han adonat o bé que, per les raons que siguin, encara no ho han assumit. Ignoràcia, sens dubte, pot ésser interessant per a una poca i còmode per a una poca més, però, nociva per a tots i germen de futurs problemes i potser que de desfeta. Els interessos particulars poden ésser molts i cal mirar a no perjudicar-los, els compromisos individuals solen ésser temporals però, està ben clar, Tortosa s'eternitza sobre els uns i els altres mentre que el patrimoni col·lectiu cal que sigui conservat com a bé comunal i universal. Anys d'endarreriment en mentalització, anys de recuperació d'una guerra que a punt va estar d'anguillar la ciutat, potser que la impotència davant d'un patrimoni tan gran i àl·luc d'incomprensió o d'indiferència o potser manca d'empenta i de mitjans, la decisió va especulació i alegria constructiva dels anys 60-70, han generat problemes gravissims que tan sols no es veuen des de la ignorància i que ara cal afrontar malgrat d'ésser inòlits i aminorats.

Dintre la qüestió del patrimoni monumental, sense fatalismes, ens manca una serenitat i severa autocritica, sense improvisacions en l'acció, producte de tòpics espectaculars en les diferents branques científiques afectades bandejant opinions gratuïtes i còmodes posicions. La recuperació del patrimoni històrico-arquitectònic no demana invents ni normatives: tenim davant l'experiència i el bon fer de la major part dels països europeus, d'aquesta Europa que ens demana posesos a la seva altura. No hi valen, doncs, explicacions tercermundistes i restauracions que siguin caricatures o adulteracions. Els carrers i els immobles solen mostrar-nos encara quina és la seva imatge històrica. L'opertunitat cal que sigui un fet, amb totes les seves conseqüències, encara que n'és exigèixin actituds crítiques. No es pot jugar amb el patrimoni comunal, no es pot deixar-lo abandonat a accions incompetents malgrat que aquestes disposen de la millor voluntat, no es pot permetre que la deixadesa esdevingui a la pràctica una bafa.

Dels papers impresos que passen per les nostres mans deluim que els tortosins s'oposen a la desfeta i a l'ensoïment progressiu dels barris històrics, que no volen carrers empatifats amb autzures i monuments bruts, caricatures de cases antigues pels barris històrics o cases modernes que hi ofenen la sensibilitat: els tortosins volen una Tortosa amb la cara neta perquè, no ho oblidem, la netedat de Tortosa és imatge de la netedat de l'ànima tortosina. No ens podem presentar al món, altrament, com una ciutat que fou i que ja no és, com les desguelles d'un focus cultural exhaurit, potser que víctima de la indiferència i de l'individualisme.

El poble ha elaborat la cultura i ho seguirà fent, dia a dia. Dos factors decisius cal que impregnen la societat tortosina: la confiança en si mateixa, perduda per llarg anys d'inaicció i cremada per la reconstrucció d'una ciutat esclafada per les bombes, i la reorganització popular amb associacions veïnals que laborin en estreta entesa amb els organismes de govern municipal i nacional. Les agrupacions d'única de monuments poden ésser decisives. La vida ha de tornar als barris i aquesta que es recupera com a bàsiques unitats dinàmiques i operatives per excel·lència, essent antítesis de la centralització irracional que han sofert els municipis grans. Tortosa, de voler amar endavant, cal que es sobreposi a la psicosi de desmantellament i de derrota, sentiment negatiu que es fa centenari, i que adopti una moral creativa i mesures distintives, plataforma de treball que ha d'acollir la gent oberta a la participació en les responsabilitats i el treball per al bé de tots.

No comentem cap utopia: els darrers esdeveniments que han sotragejat la societat tortosina representen proves fèfents de la capacitat d'unió de supervivència i de bastir un futur. La mateixa Comissió de Festes, exemple ben pròxim, acaba de palestrar-nos una capacitat operativa mitjançant les associacions de veïns i la iniciativa o participació popular. Es demostra que així es va bé i es recorda que el passat és l'explicació del present i la base per obrir l'esdevenidor.

La confiança i satisfacció en el nostre propi cos urbà passa pel manteniment de la seva salut i de la imatge material. Cal tenir-ne cura i ésser conseqüents amb l'orgull que habitualment se sent de la ciutat. Ens costa una ferma voluntat nacional per a revitalitzar Tortosa, perquè recobri el seu esperit secular i perquè la seva imatge resti neta i digna. Tan sols manca que els ciutadans ho assumeixin, que no hi siguin indiferents, que es preocupin per la dinàmica de les associacions i que en fúndin de noves, per obrir-se al diàleg amb altres, per mantenir netes i dignes les façanes als barris històrics i perquè es restaurin i es conservin els monuments que ennoblixen la ciutat, que fomentin l'obtenció i estudi dels testimonis arqueològics i que fomentin les rehabilitacions nacionals i autòctones.

En el fons de cada tortosí hi ha un desig tímidament callat: vol que Tortosa es pugui lluir com allò que sempre ha estat, això és, una de les ciutats més grans, belles, inquietes, dignes i responsables de tota els pulços catalans, dels que se sent centre i senyera.

Els ideals poden dignificar un poble però els fets l'analitzen i el poden fer admirable.